

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad

291 88 Kristianstad

044 250 30 00

www.hkr.se

**Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Specialpedagogexamen**

VT 2020

**Fakulteten för lärarutbildning. Avdelningen för
utbildningsvetenskap, inriktning grundskola, gymnasium och
specialpedagogik**

Kvalité i förskolan

**Sju specialpedagogers uppfattning om
begreppen kvalité och undervisning**

Gunilla Wahlström Nilsson

Författare

Gunilla Wahlström Nilsson

Titel

Kvalitet i förskolan

Sju specialpedagogers uppfattning om begreppet kvalitet och undervisning

Engelsk titel

Quality in preschool

Seven special educators perceive the concept quality and education

Handledare

Daniel Östlund

Bedömande lärare

Barbro Bruce

Examinator

Carin Roos

Sammanfattning

Detta examensarbete handlar om hur sju specialpedagoger uppfattar kvalitet och undervisning i förskolan. Syftet med studien var att undersöka hur sju specialpedagoger uppfattade begreppet kvalitet i förskolan samt hur begreppet undervisning i förskolan uppfattades. Datainsamlingen har gjorts med kvalitativa intervjuer. Informanterna representerar ett brett urval för att få med variation i svaren. Intervjuerna har sedan analyserats i flera steg med fenomenografisk ansats. Resultatet visar att specialpedagogerna uppfattar tre övergripande kategorier som betydelsefulla för kvalitén i förskolan. Dessa är läroplanens betydelse, att det finns kompetent personal och fungerande arbetslag samt skolledningens betydelse.

Specialpedagogerna uppfattar sin egen roll som betydelsefull för kvalitén i förskolan. Dels i arbetet kring de barn som är i behov av särskilt stöd i någon form och dels genom att vara ett stöd för pedagogerna genom att vara rådgivande, vägledande och ha handledning.

Specialpedagogerna uppfattar att kvalitén i förskolan har betydelse för de barn som är i behov av särskilt stöd. Barn får bättre förutsättningar när kvalitén är hög och det finns tydlig struktur i verksamheten.

De sju specialpedagogerna menar att undervisning i förskolan sker i alla aktiviteter under hela dagen i förskolan. Undervisning kan vara planerad men även ske spontant, viktigt är dock att pedagogerna har en medvetenhet med vad de gör och att det går att koppla till målen i läroplanen.

Ämnesord

Förskola, Kvalitet, Specialpedagog, Specialpedagogik, Systematiskt kvalitetsarbete, Undervisning

Author

Gunilla Wahlström Nilsson

Title

Quality in preschool

Seven special educators perceive the concept quality and education

Supervisor

Daniel Östlund

Assessment teacher

Barbro Bruce

Examiner

Carin Roos

Abstract

The purpose of this thesis is to examine how seven special educators within the sphere of special education perceives the concept quality and how the concept education is being comprehended in preschool.

A qualitative approach has been chosen where interviews with seven special educators have been held. The answers have been analyzed with a phenomenographical approach.

The result shows that the special education teachers find their own role important for quality of preschool, in both their work with children but also in their advisory and indicative role for the teachers at preschool. The quality in preschool has significance for children in need of special education. High quality and structure is important for the children's ability to perform in school.

The special education teachers perceive that teaching can be both planned and spontaneous.

Keywords

Preschool, Quality, Special education, Special educator, Systematic quality work, Teaching

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problemområde	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Centrala begrepp	8
Kvalité	8
Undervisning	9
Uppfattning	9
Variation	9
1.5 Styrdokument	9
2. Tidigare forskning	10
2.1 Specialpedagogik och specialpedagogens roll	10
2.2 Kvalité	11
2.4 Undervisning i förskolan	14
2.5 Pedagogisk dokumentation och systematiskt kvalitetsarbete	15
3. Teori	17
3.1 Fenomenografisk ansats	17
3.2 Variationsteori	18
4. Metod	20
4.1 Val av metod	20
4.2 Urval	20
4.3 Genomförande	21
4.4 Bearbetning	21
4.5 Trovärdighet och tillförlitlighet	22
4.6 Etiska överväganden	22
5. Resultat och analys	24

5.1 Tematisk innehållsanalys utifrån frågeställningarna	24
5.1.1 Specialpedagogernas uppfattning	24
5.1.2 Specialpedagogernas betydelse för kvalitén i förskolan	29
5.1.3 Specialpedagogernas uppfattning om kvaliténs betydelse för barn i behov av särskilt stöd.....	31
5.1.4 Specialpedagogernas uppfattning om begreppet undervisning.	31
5.2 Teoretisk begreppsanalys	33
5.3 Slutsatser	33
6. Diskussion	35
6.1 Metoddiskussion	35
6.2 Resultatdiskussion	35
6.3 Specialpedagogiska implikationen	39
6.4 Sammanfattande slutord.....	39
6.5 Förslag på fortsatt forskning	39
Referenslista.....	40

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Förskolan är till för alla barn. Barn kan ibland behöva extra stöd i någon form och då måste vi på förskolan stötta så att alla känner sig delaktiga och betydelsefulla. När den vanliga pedagogiken inte räcker till så träder specialpedagogiken in. Specialpedagogen kan stötta pedagogerna på förskolan så att olikheter ses som tillgångar i verksamheten och inte som bekymmer (Palla, 2008). Jag har arbetat i förskolan som förskollärare i över tjugofem år. Under denna tid har det skett en stor utveckling. Det har kommit två läroplaner som lyft statusen i förskolan. I den senaste läroplanen från år 2018 används begreppet utbildning i förskolan samt att det ingår undervisning i utbildning. Kraven på förskollärarna har ökat och antal barn i barngrupperna har blivit fler samtidigt som antal personal är densamma. Förskolan ska hålla en hög kvalitet men vad innebär egentligen detta?

I förskolans läroplan står följande:

Rektorns ledning samt förskollärares ansvar för att undervisningen bedrivs i enlighet med målen i läroplanen och arbetslagets uppdrag att främja barns utveckling och lärande är förutsättning för att utbildningen skall utvecklas och hålla hög kvalitet. En sådan utveckling kräver att rektor och alla som ingår i arbetslaget systematiskt och kontinuerligt dokumenterar, följer upp, utvärderar och analyserar resultaten i utbildningen. (Lpfö 18, 2018, s. 11)

År 2015 fick Skolinspektionen ett treårigt uppdrag av regeringen att särskilt granska kvalitet och måluppfyllelse i förskolan. Genom granskningen skulle man visa viktiga utvecklingsområden och framgångsfaktorer i de granskade verksamheterna. Skolinspektionens resultat och slutsatser visar att förskolan i Sverige inte är likvärdig för alla barn. Kvaliteten varierar alltför mycket. Kvalitetsskillnader finns mellan alla typer av förskolor men kan även förekomma inom samma förskola (Skolinspektionen, 2018). Specialpedagoger eftersträvar jämlikhet i utbildningen och ser på barn i behov av särskilt stöd utifrån att alla är likvärdiga. Skolproblem identifieras i lärmiljön snarare än som problem hos barnen (Göransson, Lindqvist, Klang, Magnusson & Nilholm, 2015). Kvalitetsskillnaderna i förskolan anses bero på olika faktorer i styrkedjan, det vill säga huvudmannen, förvaltning, förskolechefer, förskollärare och annan personal. Skolinspektionens resultat visar även på att det pedagogiska arbetet i förskolan inte är tillräckligt målstyrt och därmed blir undervisningen otydlig. Begreppet undervisning i

förskolan uppfattas otydligt och förskolläraren använder inte undervisning som en uppenbar del i det pedagogiska arbetet. Insatser behövs för att befästa att undervisning som målstyrd process ingår i det pedagogiska arbetet i förskolan. Skolinspektionens rapport poängterar också att det systematiska kvalitetsarbetet behöver förbättras både på förskolenivå och huvudmannanivå för att kunna bidra till kvalitetsutveckling och måluppfyllelse i förskolan (Skolinspektionen, 2018). Specialpedagogens roll i det systematiska kvalitetsarbetet ser olika ut. I examensordningen står att specialpedagogen skall medverka i förebyggande arbete och även kunna genomföra uppföljning och utvärdering (Sfs, 2011:186). Specialpedagogens roll i förskolan är främst rådgivande och samverkande. Det är vanligt att konsultation, rådgivning och kvalificerade samtal med arbetslag ges stort utrymme. Andra arbetsuppgifter som är vanligt förekommande är dokumentation, utredningar och arbete med åtgärdsprogram (Göransson m.fl. 2015). Von Ahlefeldt Nisser (2009) skriver i sin studie att specialpedagogen med förskolläraryrke där verksamheten endast riktas mot förskolan har störst möjlighet att genomföra förändringsarbete. Förklaringen till detta är att förskolan inte påverkas av skolans traditionella förväntningar eftersom förskolan inte har samma erfarenhet av specialpedagogisk verksamhet som skolan.

1.2 Problemområde

Ett arbetsverktyg att utvärdera och utveckla verksamheten är pedagogisk dokumentation. År 2012 gav Skolverket ut ett stödmaterial som var tänkt att stödja arbetet med att följa upp, utvärdera och utveckla förskolans verksamhet. Det verkar som förskollärarna upplever en motsättning i intresset för vem, varför och hur de skall dokumentera. Är dokumentation och utvärdering för kommunens måluppfyllelse eller för förskolans verksamhet och lärarnas egna idéer (Lager, 2010)? Detta kan jag känna igen hos pedagoger jag mött på förskolan under senare år, till vilken nytta det dokumenteras och för vem? Här har man tappat själva poängen med pedagogisk dokumentation. Istället för att använda dokumentationen för att synliggöra lärprocessen i förskolan ses den som ett bevis för till exempel föräldrar på att visa upp vad man presterat tillsammans med barnen. Hur har det kunnat bli så här? Har förskollärarna fått för stora krav på att visa hög kvalitet? Spelar kvalitén någon roll för barn som är i behov av särskilt stöd och finns det plats för alla barn i förskolan? Palla (2008) beskriver hur begreppet *en förskola för alla* dels uppfattas att alla

fysiskt får plats och dels att det mer kopplas till ett specialpedagogiskt innehåll. Vidare skriver hon att alla som arbetar i förskolan behöver sätta sig in i specialpedagogiken och dess innebörd för att förstå meningen i sitt uppdrag. Vilken roll har specialpedagogen i förskolan för kvalitén? Hur uppfattar specialpedagogen begreppet hög kvalitet i förskolan? I examensordningen för specialpedagoger står att hen ”självständigt skall genomföra uppföljning, utvärdering och driva utveckling av det pedagogiska arbetet” (SFS, 2011:186).

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att få ökad kunskap om hur sju specialpedagoger uppfattar begreppet kvalitet i förskolan och hur de upplever att de har betydelse i kvalitetsarbetet. Syftet är även att undersöka hur de sju specialpedagogerna uppfattar begreppet undervisning och undervisningens betydelse för kvalitén i förskolan. Resultatet i denna studie kan förväntas bidra med kunskap om hur specialpedagoger uppfattar olika begrepp och sin betydelse i dessa. Genom att visa på olika uppfattningar kan den egna uppfattningen komma att belysas och reflekteras kring vilket kan leda till att den egna uppfattningen omvärderas.

Utifrån syftet har följande frågeställningar tagits fram:

- Hur uppfattar specialpedagoger i förskolan begreppet kvalitet?
- Vilken betydelse uppfattar specialpedagoger att deras roll har för kvalitén i förskolan?
- Hur uppfattar specialpedagoger i förskolan att kvalitén i verksamheten påverkar barn i behov av särskilt stöd?
- Hur uppfattar specialpedagoger i förskolan begreppet undervisning?

1.4 Centrala begrepp

Här definieras några återkommande begrepp i studien.

Kvalité

Kvalité som begrepp är mångtydigt. Kvalité definieras som innebörden av goda egenskaper, något vi värdesätter och eftersträvar (Kärrby, 2001).

Undervisning

I denna studie innebär undervisning att utmana och stimulera barnen. Detta sker både spontant och utifrån planerat innehåll som medvetet riktas mot läroplanens mål (Skolverket, 2018). Samtliga aktiviteter, situationer och innehåll i förskolan kan göras till en del av undervisningen (Sheridan, Williams, Sandberg & Vuorinen, 2011).

Uppfattning

Studiens begrepp uppfattning definieras utifrån fenomenografins uppfattningsbegrepp. Människan utvecklar kunskap om världen stegvis för att kunna hantera en komplex värld. Kunskapen människan har om omvärlden kan ses som uppfattningar om olika världen och relationer. Det fenomenografiska uppfattningsbegreppet innefattar både produkten av uppfattandet som själva uppfattandet (Alexandersson, 1997).

Variation

Här definieras variation som att synliggöra hur något är i förhållande till något annat. Variation innebär att något avviker från det normala mönstret (Holmqvist, 2004).

1.5 Styrdokument

Här beskrivs aktuella styrdokument gällande kvalitet och undervisning i förskolan.

I Skollagen står att utbildningens syfte är att stimulera barns utveckling och lärande (SFS 2010:800). Förskolans läroplan tar upp att undervisningen skall utmana och stimulera barn utifrån läroplanens mål. Rektorn har ansvar för kvalitén i förskolan som regelbundet skall följas upp genom uppföljningar och utvärderingar. Detta med syfte att kunna utveckla kvalitén (Skolverket, 2018). Salamancadeklarationen (2006) deklarerar att varje barn har rätt till undervisning. Utbildningssystemen skall utformas på så sätt att alla barns behov tillgodoses. I FN:s barnkonvention (2009) står att alla barn har rätt till utbildning. Barnen skall få möjlighet att utvecklas efter sin fulla förmåga.

2. Tidigare forskning

2.1 Specialpedagogik och specialpedagogens roll

Specialpedagogik kan förstås utifrån olika perspektiv som skapats inom området. Det finns två grundläggande perspektiv. Det traditionella brukar bland annat benämnas kompensatoriskt eller det kategoriska perspektivet och detta perspektiv ser barnet som bärare av problemen. Det andra perspektivet brukar benämnas som det relationella perspektivet, här läggs fokus på sociala faktorer för skolproblem som till exempel lärmiljön (Nilholm, 2005).

När den allmänna pedagogiken inte räcker till träder specialpedagogiken in brukar det sägas. Specialpedagogiken omfattar mer än barn i svårigheter, den är en pedagogik för alla. Alla har rätt att få vara delaktiga i den gemenskap som vårt demokratiska samhälle innebär och specialpedagogiken handlar om hur vi tillsammans skapar detta (Palla, 2008). Det är bättre ju tidigare insatserna sätts in för barn i behov av särskilt stöd (Palla, 2011). Det är inte specialpedagogen som ensam arbetar med specialpedagogik utan det är varje enskild lärarens uppdrag att tillsammans i arbetslaget urskilja och stötta för ett inkluderande arbetssätt i den pedagogiska verksamheten. Specialpedagogen kan på olika sätt stötta arbetslagen så barns olikheter ses som tillgångar och inte som svårigheter och hinder (Palla, 2008). Barn kan av olika anledningar vara i behov av särskilt stöd. Stödet kan vara under begränsad tid eller vara mer varaktigt. Stödet kan kopplas både till individ, grupp och organisationsnivå (Palla, 2008). Det finns olika kompetens på förskolan. Genom gemensam reflektion så skulle det kunna utvecklas en gemensam kompetens där man har verksamhetens och barnets bästa i fokus. Olikskheterna i kompetenserna hos barnskötare, förskollärare, specialpedagog och rektor måste vi våga sätta ord på, alla har något att bidra med och är kunniga inom sitt område (Palla, 2008). Renblad och Brodin (2014) har i sin studie med specialpedagoger kommit fram till att specialpedagogen ser i sin roll att hjälpa pedagoger på förskolan att få ökad förståelse för barns behov och utveckling. De anser sig även ha en viktig roll som rådgivare och bollplank samt som handledare. Specialpedagogerna samarbetar även med instanser som habilitering, sjukgymnaster, logopedier och barnhälsovård. I en enkätstudie från år 2015 visar att specialpedagogen har en relationell och jämliksträvande syn på elever och utbildning. Problem i skolan identifieras som problem i skolmiljö snarare än brister hos det enskilda barnet.

Specialpedagogerna gör anspråk på ett brett kunskapsområde som bland annat innefattar rådgivning, samverkan, konsultation och kvalificerade samtal med vårdnadshavare och kollegor. Även förebyggande arbete på individ-, grupp- och organisationsnivå ingår samt att leda utvecklingsarbete (Göransson m.fl. 2015). Relationen mellan rektor och specialpedagog är av avgörande betydelse för hur till exempel specialpedagogerna kan genomföra samtal och arbeta för utsatta grupper. Rektorns kompetens, förmåga att leda och organisera samt rektors framtidsvisioner för verksamheten tycks ha en avgörande betydelse för hur den specialpedagogiska yrkesrollen formas (von Ahlefeld Nisser, 2009).

2.2 Kvalité

Kvalité som begrepp är mångtydigt. Kvalité har fått innebörden goda egenskaper som något vi eftersträvar och värdesätter. Barn har rätt till hög kvalité i förskolan, det är där de lär sig samspel, grundläggande värderingar, attityder och normer. Hur väl man lyckas uppfylla målen man strävar mot handlar också om kvalité, även hur förskolan lyckas leva upp till vad som anses viktigt, erfarenheter och kunskap (Kärrby, 2001). Utan att tilldela ordet kvalitet en innebörd blir det svårt att dokumentera och utvärdera kvalitet. Beroende på vilken syn på kvalitet i förskolan som det finns i kommunen kan kvalitetsarbetet belysas från olika aspekter och ta olika vägar (Lager, 2010).

Sheridan (2009) menar att kvalitet som begrepp i pedagogiska sammanhang är värdeladdat. Det saknas en samstämmig förståelse av innebörden i begreppet kvalitet. Om kvalitet i utbildning går att mäta är oklart. Sheridan presenterar kvalitet i fyra dimensioner: barn, lärmiljö, förskollärare och samhälle. Varje dimension kopplas till innehåll/process och resultat. I barndimensionen är kvalitet till exempel barnsyn, delaktighet och inflytande samt teoretiska ramar för barns lärande. Kvalitet kopplat till process/innehålls faktorn innebär barns meningsskapande och förståelse av omvärlden. Medan kvalitet kopplat till resultatfaktorn i barndimensionen handlar till exempel om vad barnen lärt sig i förhållande till förskolans mål. Pedagogisk kvalitet i samhällsdimensionen handlar bland annat om struktur, pedagogiska intentioner, läroplan och lagar. Resultatdelen handlar om tolkningar och genomförande av förskolans uppdrag i relation till barnens lärande och samhällsmål. Medan i processdelen så kan det förklaras som första delen i utbildningssystemet. Dimensionerna interagerar med varandra och går inte att beskriva som objektiva eller subjektiva (Sheridan, 2009). Hög kvalitet i förskolan skapar mer jämlika förhållande för

utsatta barn och främjar barns lärande (Sheridan & Williams, 2018). Forskning visar att i svenska förskolor så varierar kvalitén vilket innebär att alla barn inte får samma förutsättningar (Sheridan, 2009).

Renblad och Brodin (2012) har gjort en studie där de hade fokusgruppsintervjuer med fyra förskolechefer om deras syn på kvalitet i förskolan. Förskolecheferna angav tre områden som de ansåg haft avgörande betydelse för förskolans utveckling och kvalitét. Dessa var införandet av läroplanen, systematiskt kvalitetsarbete samt förskolechefernas ansvar och roll. Begreppet kvalitet används ofta utan eftertanke. Definitionen är olika beroende på vem som definierar. Ett mått kan vara hur målen uppfylls i läroplanen, ett annat hur pass nöjda föräldrarna är med verksamheten. Kvalitet handlar om värdegrundsarbete och förhållningssätt. Personal som observerar, dokumenterar och analyserar barns lärande och utveckling kan vara en möjlighet att synliggöra kvalitén för att sedan kunna reflektera kring detta. Bristen på kompetent personal kan påverka kvalitetsarbetet (Renblad & Brodin, 2012).

Den nordiska modellen för barnomsorg beskrivs oftast som integrerad. Omsorg, utbildning och undervisning anses ofta utgöra en integrerad enhet som vanligtvis används för att beskriva den nordiska modellen (Karila, 2012). År 2013 gjordes en komparativ studie kring de nordiska ländernas likheter och skillnader i bindande och vägledande riktlinjer för kvalitét och innehåll i förskolan. I studien jämfördes lagar, läroplaner och vägledande riktlinjer och stödmaterial från länderna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Dessa dokument kallas med ett gemensamt namn för de nordiska riktlinjerna. Institutionell verksamhet med barn i åldern 1–5 år har olika benämning i de nordiska riktlinjerna. I Danmark heter det *dagtillbud*, *barndagvård* i Finland, *lekskola* på Island, *barnehage* i Norge och *förskola* i Sverige. De nordiska läroplanerna ingår i decentraliserade system som är målstyrda. Detta innebär att en förskola kan utöver läroplanerna ha egna policydokument och arbetsplaner för att tydliggöra verksamheten (Vallberg Roth, 2015). De nordiska ländernas förskoleverksamhet utmärker sig på olika sätt. Norge har en kombination av lek, omsorg och lärande i sin verksamhet. I de nordiska riktlinjerna tenderar lek att intas av mer lärande och målinriktad aktivitet (Vante, 2012). Norge framhäver även i läroplanen en kristen och humanistisk tradition, även poängteras vikten av upplevelsen av värme och kärlek. I de valda vägledande riktlinjerna är kartläggning av språket i fokus. Barn som är flerspråkiga framträder ofta i dokumentation som barn i behov av stöd snarare än som möjligt resursstarka barn (Vallberg Roth, 2015). Danmarks riktlinjer är inriktade på omsorg

och språk. I dansk lag reglerar ett åldersuppdelat läroplansarbete. Även de allra yngsta barnen blir också omnämnda. För tvåspråkiga treåringar är dagtillbud obligatoriskt och även språkscreening av treåringar. Finlands riktlinjer har fokus på fostran och vård, begrepp som jämlikhet och fred förekommer. Barn skall få trygga och varma relationer. Läroplanen är inte obligatorisk och föräldrar och personal skall samarbeta i en fostringsgemenskap. Utmärkande är också att hos barn med ett annat modersmål så ges föräldrar ansvar att utveckla detta (Vallberg Roth, 2015). År 1990 fick alla barn i Finland rätt till dagvård. Finland var först i världen med att införa denna rättighet. Oavsett föräldrarnas anställningsstatus har barn i åldern 1–6 år idag rätt till förskoleutbildning. Trots detta vistas en stor del av barnen hemma (Karila, 2012). I Islands läroplan framhävs att verksamheten skall bygga på tradition och det kristna arvet. Utmärkande är även värdet av lekens betydelse i förskoleverksamheten, även utvärdering och bedömning framhävs. Läroplanen betonar också vikten av lärare och lärarprofessionalism. I den svenska skollagen betonas undervisning, lärande och kunskap. Även lek, omsorg och trygghet benämns (Vallberg Roth, 2015). Riktlinjer och mål i förskolans läroplan har förstärkts inom områden som matematik, naturkunskap, teknik och språk. Barns kognitiva, emotionella och sociala lärande integreras precis som att lärande, lek, fostran och omsorg ska bilda en helhet i återkommande och vardagliga aktiviteter (Jonsson, Williams & Pramling Samuelsson, 2017). Systematiskt kvalitetsarbete och pedagogisk dokumentation betonas också i de vägledande riktlinjerna, även stöd för modersmål utmärker sig i jämförelse med övriga Norden (Vallberg Roth, 2015).

I en studie intervjuades förskollärare från Danmark och Sverige, man undersökte hur förskollärare i Danmark och Sverige uppfattade barns lärande i förskolan. I resultatet finns många likheter hur svenska och danska förskollärare tänker kring deltagande och lärande. Fri lek uppfattades av de intervjuade förskollärarna i bägge länderna som en inlärningssituation för att lära sig lösa konflikter. Resultatet visar också på likheter i hur förskollärarna tolkar processer. Detta stöder antagandet om att det finns en särskild nordisk modell för omsorg och utbildning (Broström, Johansson, Sandberg & Frøkjær, 2014).

2.4 Undervisning i förskolan

En avgörande kvalitetsaspekt för barns förutsättningar att utvecklas och lära i förskolan är undervisningen (Sheridan & Williams, 2018). Det förutsätts att förskolan har bra villkor vad gäller antal barn i barngruppen, utbildad personal och personaltäthet för att undervisningen i förskolan skall hålla en hög kvalitet (Williams, Sheridan & Pramling Samulesson, 2018). Samtliga aktiviteter, situationer och innehåll i förskolan kan göras till en del i undervisningen. Det som skiljer undervisning från att barn lär i alla situationer är att undervisning sker utifrån ett spontant eller planerat innehåll som medvetet riktas mot målen i läroplanen. För detta krävs kunskap hos förskollärarna om didaktik, innehåll, barns utveckling och rätt till lärande (Sheridan m.fl. 2011). Personal i förskolan beskriver att begreppet undervisning i förskolan medför att barns lärande måste förstås, mätas och ses med hjälp av dokumentation (Jonsson m.fl. 2017). Williams och Sheridan (2018) analyserar i sin artikel en studie där undervisning i förskolan kvalitetsbedöms med ECER-3, det vill säga The Early Childhood Environment Rating Scale-3 som är ett utprövat kvalitetsinstrument (Harms, Clifford & Cryer, 2014). Studiens resultat framhåller tre viktiga aspekter i kompetensen hos förskollärarna som är betydelsefulla för undervisningen: barns inflytande och delaktighet, barns språkutveckling samt förskollärarnas innehållsliga och didaktiska kunskaper. Studien visar även att det behövs utveckling och forskning kring undervisning om barns delaktighet och få dem engagerade och intresserade. Det behövs relevanta frågor om förskolans verksamhet samt att ta tillvara förskollärarnas frågor, detta skulle kunna bidra till högre kvalitet i förskolan (Sheridan & Williams, 2018).

Jonsson m.fl. (2017) har gjort en studie där de analyserat hur personal på förskolan resonerar kring undervisning av de yngsta barnen i förskolan. Resultatet visar på två skilda diskurser att resonera kring undervisning. Dels är det en rättighetsdiskurs för föräldrar och barn och dels är det en kravdiskurs för personalen. Med kravdiskurs menas att verksamheten fodrar något mer eller annat än tidigare. Kraven på personalen har höjts vad gäller genomförandet och aktiviteter som är målinriktade och planerade. Undervisning kan uppstå spontant när som helst men anses ofta vara bunden till mer medvetna och planerade aktiviteter. Rättighetsdiskurs för barn och föräldrar menar personalen i studien innebär en självklar rättighet för barn undervisning bedrivs i förskolan. De anser att det skall vara en likvärdig kvalitet och kvantitet i undervisningen för alla barn. Personalen ser sig själva som ansvariga att bedriva en verksamhet som tar tillvara barnens intresse och som är

meningsfull. De ökade kraven på personalen och barnens ökade rättigheter i och med undervisningsbegreppet kan höja förskolans kvalitet och bidra till personalens professionalisering.

2.5 Pedagogisk dokumentation och systematiskt kvalitetsarbete

Under 90-talet infördes pedagogisk dokumentation i svenska förskolor. Den har sitt ursprung i Reggio Emilia-pedagogiken som kommer ifrån den kommunala förskoleverksamheten i norra Italien. Pedagogisk dokumentation var till en början en del i ett demokratiprojekt som byggde på barns rättigheter i samhället och i förskolan som en del i detta. I Italien tydliggjorde pedagoger och ledning vad som gällde barns kunskapssyn samt förskolan som en lärande organisation i ett globalt samhälle. Den pedagogiska dokumentationen var till för att följa barnets läroprocess (Elfström, 2013). Pedagogisk dokumentation i svensk förskola har kommit att betraktas som en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Ofta utgör strävansmålen i läroplanen en utgångspunkt för utvärdering. Detta blir motsägelsefullt till Reggio Emilia-pedagogiken där man inte i förväg formulerar mål och anser att det är i samspel mellan barn och vuxna som kunskap skapas (Insulander & Svärde Åberg, 2014). Elfström (2013) skriver i sin avhandling att när den pedagogiska dokumentationen ses som en del av det systematiska kvalitetsarbetet så riskerar man att Reggio Emilia-pedagogikens ursprungliga tanke kring dokumentationen går förlorad. Farhågor uttrycks att förskolan skall inriktas på att fostra flexibla, effektiva och entreprenöriella medborgare (Dahlberg & Elfström, 2014). Detta uttrycker dock Olsson (2019) att hon inte finner stöd för i sin studie. Pedagogerna i Olssons studie uttrycker i sin pedagogiska dokumentation inget förhållningssätt mot resultat och effektivitetstänkande. I stället uttrycks tankar om kompetenta barn utifrån teorier kring barns lärande och förhållningssätt.

Bjervås (2011) har i sin studie om hur lärare resonerar kring arbetsverktyget pedagogisk dokumentation i förhållande till barnen kommit fram till att lärarna ser dokumentationerna som ett stöd för barnen. Genom dokumentationerna kan barnen visa sina kompetenser och hjälpa dem att skaffa mer kunskap. Dock så kan själva dokumentationsmomentet störa barnen i sina processer och därför bör den pedagogiska dokumentationen inte användas utan reflektion. Lärarna anser ändå att fördelarna överväger nackdelarna.

Lager (2010) tar i sin studie upp att kunskap om kvalitetsarbete som frambringats genom forskning visar på liknande utgångspunkter. Dels så krävs dialog och reflektion för att

utveckla kvalitet och de viktigaste aktörerna för kvalitetsarbetet är lärarna själva. Dessutom spelar det roll hur förutsättningar ges för kvalitetsarbete, det vill säga de strukturella faktorerna. Forskning kring kvalitetsarbete visar att barns och pedagogers lärande och de pedagogiska processerna bör vara i fokus mer än själva redovisandet av desamma.

Öqvist och Cervantes (2018) undersökte i sin studie hur rektor styr undervisningen i förskolan genom det systematiska kvalitetsarbetet. Resultatet visar att en viktig del i det systematiska kvalitetsarbetet är hur man i förskolan organiserar undervisningen för att utmana barns utveckling och lärande. Själva undervisningsbegreppet var inget självklart hos rektorerna som därmed visade på en begränsad kunskap. Kompetensutveckling hos personalen ansågs viktig, främst hur personal skall fördjupa sina kunskaper i hur undervisning skall bedrivas på förskolan. Det kollegiala lärandet, att lära tillsammans ansågs viktigt. Rektorerna gjorde ingen skillnad mellan yrkesgrupperna barnskötare och förskollärare utan ansåg att det fanns ett gemensamt ansvar för undervisning i hela kollegiet. Resultatet indikerade att rektorerna styr vad de anser vara rättvist snarare än vad som står i styrdokumentet.

3. Teori

I min studie har jag valt att använda mig av fenomenografisk ansats och variationsteori. Det har jag valt för att jag är intresserad av hur de sju olika specialpedagogerna uppfattar fenomen som kvalité och undervisning. Jag anser att det är viktigt att belysa att fenomen uppfattas olika då man lätt kan ta för givet att andra uppfattar ett fenomen på samma sätt som man själv gör.

3.1 Fenomenografisk ansats

Fenomenografin är en ansats främst inom didaktisk och pedagogisk forskning. Den finner kategorier i företeelser som har olika betydelse för olika människor (Kroksmark, 2007). Fenomenografi är en kvalitativ utvecklad metod. I kvalitativa metoder så letar man efter de beskrivningar och kategorier som beskriver ett sammanhang eller fenomen bäst. Grunden till fenomenografin kan härledas till i början av 1970-talet vid Göteborgs universitet. Det var en forskningsgrupp med rötter i inlärningspsykologin som utvecklade ansatsen. Forskningsgruppens målsättning med projektet de arbetade med var genom att ställa frågor försöka förstå likheter och skillnader i människors sätt att uppfatta företeelser i verkligheten. Begreppet ”uppfattning” kom att få en central betydelse när forskningsgruppen analyserade sitt material och fokus försköts från inläring till att beskriva människors uppfattningar kring omvärlden. År 1981 introducerades termen fenomenografi av Ference Marton. Ansatsen utvecklades och fick spridning i och med att den växte fram i en gemensam forskningsmiljö (Alexandersson, 1997). Fenomenografi handlar om människors sätt att uppfatta sin omvärld (Larsson, 1986). Fenomenografin är en beskrivande ansats den vill göra den konkreta verkligheten som uppfattad så rättvis som möjlig. Uppfattningsbegreppet är fenomenografins mest centrala begrepp och den lägger fokus på människans uppfattningar av fenomen i den upplevda världen. Fenomenografin vill inte förklara hur något ”egentligen” är, det vill säga hur något uppfattas (Kroksmark, 2007). Grundläggande för ansatsen är särskiljandet mellan hur något är och hur något uppfattas vara. Dessa två formuleringar av frågor visar två olika perspektiv. Det första ordningens perspektiv är vad som observeras utifrån, fakta och det andra ordningens perspektiv handlar om hur något upplevs, uppfattas av någon. Fenomenografi inriktar sig på andra ordningens perspektiv (Larsson, 1986). Fenomenografin bör uppfattas som en rörelse som inte svarar på enskild pedagogisk fråga utan den utforskar många pedagogiska problemområden (Kroksmark, 2007). Intervjuer är alltid basen vid datainsamling vid den

fenomenografiska ansatsen. Detta beror på syftet att få reda på uppfattningar av omvärlden. Vid analys av den insamlade empirin används alltid kvalitativ analys (Larsson, 1986). Analysen genomförs i flera olika faser och leder fram till olika beskrivningskategorier som blir studiens resultat. Några kritiska frågor som brukar dyka upp kring den fenomenografiska ansatsen är varför innehållet i uppfattningarna fokuserar på den kollektiva nivån och inte den individuella. Även om de erhållna uppfattningarna återspeglar innehållet i intervjuerna kan de kritiseras. Ibland anses det att en medbedömare skulle granska forskarens tolkning. Fenomenografin som forskningsansats ifrågasätts av en del som menar att fenomenografin snarare bör utvecklas som metod än som ansats (Alexandersson, 1997).

3.2 Variationsteori

Variationsteorin har sin grund och utveckling ifrån fenomenografin (Lo, 2014). Teorin fokuserar på det intentionella lärandet. Det är lärandets *vad* som belyses. *Vad* vi vill att barnen skall lära och varför de lär i en situation men inte i en annan. Lärandets *hur* vi arbetar det vill säga val av metoder, belyses inte i teorin (Wernberg, 2005). Lärandet ses inom variationsteorin som att utveckla sina kompetenser och förmågor, att lära sig se saker på ett visst sätt (Marton & Booth, 2000). Allt lärande kräver olika slag av variation. Med variation menas inte variation i val av metoder utan variation i lärandets objekt. Detta för att urskilja vad något är i förhållande till något annat. Lärande sker då vi uppfattar en förändring i vår förståelse av omvärlden (Holmqvist, 2004). Lärande måste riktas mot något. I variationsteorin kallas det som skall läras för lärandeobjektet. Lärandeobjektet har två aspekter. Den specifika aspekten som innebär det vi vill barnen skall lära sig, kortsiktigt mål. Den generella aspekten som gäller de färdigheter vi vill att barnen skall utveckla, långsiktiga mål (Lo, 2014). För de barn som redan urskilt fler aspekter i lärandets objekt så krävs det en större variation för att urskilja nya (Wernberg, 2005). När vi vill att någon skall se ett objekt på samma sätt som vi gör måste fokus på samma särdrag som vi ser kunna visualiseras. Vissa drag som är avgörande för ett speciellt sätt att se kallas ”kritiska drag”. Viktiga skäl för att bestämma de kritiska dragen hos lärandeobjektet kan vara att förstå lärandeobjektet för lärarna. Det kan också hjälpa lärarna att möta barns olikheter (Lo, 2014). Kritiska aspekter i variationsteorin menas de aspekter som kan vara svåra att upptäcka. Dock kan dessa aspekter vara avgörande att urskilja för att en mer fullständig uppfattning om ett fenomen skall utvecklas (Holmqvist, 2004).

Tre faktorer är viktiga för lärandeprocessen i variationsteorin. Första faktorn är urskiljning, det innebär att skifta perspektiv. Det som tidigare var bakgrunden framträder och det som först var i fokus tar ett steg tillbaka. Som exempel kan ges barns fokus på bokstäver när de lär sig läsa. Detta fokus träder tillbaka när barnet lärt sig läsa och det är då själva läsandet som är i fokus (Holmqvist, 2004). Att urskilja innebär att se med nya ögon och kunna koppla det till tidigare erfarenhet och kunskap (Wernberg, 2005). Den andra viktiga faktorn för läroprocessen är simultanitet (samtidighet). Simultanitet innebär förmågan att uppfatta delarna som en del av helheten (Holmqvist, 2004). Den tredje faktorn är variation. När man skall utskilja något krävs en variation av det som skall urskiljas (Wernberg, 2005). Det innebär att något avviker från det normala mönstret. Något synliggörs hur det är i förhållande till något annat (Holmqvist, 2004).

4. Metod

4.1 Val av metod

I studien har jag valt att använda mig av kvalitativa forskningsintervjuer. Detta valde jag för att få respondenterna att öppna sig och att intervjuerna skulle bli som ett öppet samtal. Utifrån dessa intervjuer skulle jag sedan kunna analysera hur respondenterna uppfattar olika fenomen.

Jag har samlat in kvalitativa data genom att genomföra kvalitativa intervjuer med sju olika specialpedagoger. Intervju är den vanligaste metoden att samla in data vid fenomenografiska undersökningar. En central utgångspunkt är att frågorna inte kan besvaras rätt eller med ett lämpligt svar. Den öppna intervjun ger respondenterna möjlighet att själva avgränsa och behandla innehållet efter egen förståelse (Alexandersson, 1994). Den kvalitativa forskningsintervjun söker erhålla olika uppfattningar om intervjupersonens upplevda livsvärld. Ofta är kvalitativa forskare intresserade av vad respondenterna svarar och hur det sägs (Kvale & Brinkmann, 2014).

4.2 Urval

Vid urvalsförfarande vid en fenomenografisk undersökning gäller det att få med ett så brett underlag av respondenter som möjligt. Det handlar om att identifiera så kvalitativt olika uppfattningar som täcker variationen, uppfattningar i undersökningen. Detta medför att undersökningsspersonerna skall skilja sig åt, det kan vara olika erfarenheter, skillnad på arbetsplatser, ålder, social bakgrund. Det är även av vikt att innehållet i intervjuerna är relevant för respondenterna (Alexandersson, 1994).

Urvalet i min studie är målstyrt eller målinriktat, det vill säga deltagarna är utvalda för att överensstämma med studiens syfte och frågeställningar (Bryman, 2011). Jag har använt mig av ett brett urval hos informanterna för att få ut en variation i svaren. Jag har intervjuat sju olika specialpedagoger i fyra olika kommuner. Samtliga informanter var kvinnor. Område som specialpedagogerna arbetade skilde sig från landsbygd, mindre samhälle och till stad. I något område hade majoriteten av barnen utlandsfödda föräldrar medan i något område fanns det väldigt få barn med utlandsfödda föräldrar. Hur länge specialpedagogerna

varit utbildade skilde sig också, någon var nyutbildad och en annan har arbetat i många år och skall snart pensioneras. Hur länge de arbetat riktat mot förskolan varierade och även deras tidigare arbetslivserfarenhet. Specialpedagogerna benämns i resultatdelen som Sp1-Sp7.

4.3 Genomförande

Jag har genomfört sju intervjuer med olika specialpedagoger. Intervjuerna varierade i tid mellan 20–35 minuter. Innan intervjuerna sände jag ut ett missivbrev (se bilaga 1) där jag informerade om syftet med intervjun. Jag spelade in intervjuerna med mobiltelefon för att sedan kunna lyssna på dem. En fördel med inspelningen är att det underlättar en noggrann analys av vad som sagts, man kan lyssna flera gånger. Nackdel kan dock vara att respondenterna blir hämmade av inspelningen (Bryman, 2011). Intervjuerna transkriberades sedan för att underlätta analysen av empirin. Fördel med transkribering är att respondenternas svar och uttryckssätt bibehålls. Dock så är transkribering tidskrävande vilket kan ses som en nackdel (Bryman, 2011). Under tiden man gör utskriften sker även en analytisk process (Kvale & Brinkmann, 2014).

4.4 Bearbetning

Jag har läst igenom och lyssnat på intervjuerna ett flertal gånger. Jag har i transkriptionerna letat efter skillnader och likheter och färgat olika områden för att få en bättre överblick. Därefter har jag delat upp i olika beskrivningskategorier. Efter insamlade data görs en kvalitativ analys, detta är ett av kännetecknen för fenomenografisk ansats. Bearbetningen av intervjuerna avser att utmärka kvalitativt skilda kategorier (Larsson, 1986). Analysen och tolkningen av empirin kan delas in i fyra olika faser. Den första fasen innebär att bekanta sig med den insamlade datan och skapa ett helhetsintryck. Då måste intervjuerna läsas igenom flera tillfällen och man söker väsentliga uttalande för att kunna upptäcka kvalitativa skillnader i materialet. I fas två letar man systematiskt och konkret efter skillnader och likheter. Först identifieras helheten för att sedan de enskilda delarna skall kunna beskrivas. Kategorier kan sedan börja urskiljas. I fas tre görs beskrivningskategorier, dessa skall skilja sig åt på ett kvalitativt sätt och vara intressanta i förhållande till fenomenet som undersökts. Slutligen i fas fyra så studeras den underliggande strukturen i kategorisystemet (Alexandersson, 1994). Slutresultatet av den fenomenografiska undersökningen är beskrivningen av kategorierna, uppfattningarna. Genom

fenomenografin i forskning kan man förbättra förståelsen för olika fenomen och att det finns olika uppfattningar, alternativa resonemang kring dem. Detta kan leda till en större medvetenhet (Larsson, 1986).

4.5 Trovärdighet och tillförlitlighet

Uppfattningsbegreppet är betydelsefullt för den fenomenografiska ansatsen. Det bedömer såväl produkten av uppfattandet som själva uppfattandet. För att säkerställa trovärdigheten vid jämförelsen av empirin urskiljs två aspekter av en uppfattning. Dels det innehållet i uppfattningen det vill säga föremålet det riktas mot, detta kallas en vad-aspekt. Dels är det hur innehållet i uppfattningen delas upp, riktas detta kallas hur-aspekt. Dessa aspekter bör ej åtskiljas utan är beroende av varandra i fenomenografin. Vid analysen av empirin läggs huvudintresset till hur-aspekten. I fenomenografisk forskning utgår man ifrån att människor har olika uppfattningar om saker och händelser i världen. Dessa förklaras att människor gör olika erfarenheter som tolkas olika och de erhåller då olika kunskap. Fenomenografin beskriver dessa olikheter och resultatet beskriver variationerna i uppfattningarna. Trovärdighet, noggrannhet och giltighet vid en fenomenografisk studie handlar om i vilken mån de erhållna beskrivningskategorierna representerar uppfattningar hos undersökningsspersonerna. För att kunna svara upp till kraven på trovärdighet, noggrannhet och giltighet har man stöd i utdrag ur intervjuerna i form av citat för att erhålla beskrivningskategorierna, det skall vara ett representativt urval av citat (Alexandersson, 1994). Jag har i resultatdelen använt mig av citat för att visa på trovärdigheten.

4.6 Etiska överväganden

Jag har tagit fasta på de forskningsetiska principer som gäller humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. De forskningsetiska principerna har till syfte att ge normer i förhållande mellan undersökningsspersoner och forskare så att vid eventuell konflikt ska kunna ske en avvägning mellan forskningskravet och individskyddskravet. Det ställs fyra allmänna huvudkrav på forskning för att skydda individen, informationskravet, nyttjandekravet, konfidentialitetskravet samt samtyckekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Gällande informationskravet så inför varje intervju sände jag ut ett missivbrev där deltagarna informerades om syftet med intervjun, vad den skulle användas till. Samtyckekravet, deltagarna deltog frivilligt och kunde när som helst avbryta intervjun. Jag har behandlat uppgifterna om deltagarna konfidentiellt och aidentifierat deltagarna samt

de olika kommunerna de var ifrån. Efter analys av materialet har det raderats efter överenskommelse i missivbrevet.

5. Resultat och analys

5.1 Tematisk innehållsanalys utifrån frågeställningarna

Syftet med denna studie var att undersöka hur specialpedagoger som arbetar riktat mot förskolan uppfattar begreppet kvalitet i förskolan och hur begreppet undervisning uppfattas.

Utifrån detta syfte så togs det fram fyra frågeställningar:

- Hur uppfattar specialpedagogen i förskolan begreppet kvalitet?
- Vilken betydelse uppfattar specialpedagogen att deras roll har för kvalitén i förskolan?
- Hur uppfattar specialpedagogen i förskolan att kvalitén i verksamheten påverkar barn i behov av särskilt stöd?
- Hur uppfattar specialpedagogen i förskolan begreppet undervisning?

Citat från respondenterna används i resultatdelen för att förtydliga, men även för att öka trovärdigheten i studien.

5.1.1 Specialpedagogernas uppfattning

Under första frågeställningen hur begreppet kvalitet i förskolan uppfattas av specialpedagogerna kunde tre större beskrivnings kategorier kunnat urskiljas. Den första var läroplanens betydelse för kvalitén, den andra var kompetent personal och fungerande arbetslag samt den tredje kategorin skollidningens betydelse för kvalitén. Under dessa tre större kategorier har mindre underkategorier framträtt.

Läroplanens betydelse för kvalitén

Respondenterna i studien beskriver att kvalitet är när det bedrivs en målstyrd pedagogisk verksamhet. När läroplanen ligger till grund för verksamheten och det hos pedagogerna finns en medvetenhet och struktur. En av specialpedagogerna (Sp3) uttrycker:

För mig är nog kvalitet att det finns en röd tråd och där man har liksom en målstyrd verksamhet. Där man jobbar efter att vi gör det här därför att vi ska nå hit, det tänker jag är kvalitet och att man har ett gemensamt synsätt i det och man jobbar efter gemensamma mål.

De flesta av specialpedagogerna tycker att det arbetas mycket med läroplanen på förskolorna. En beskriver dock att det behöver jobbas med att förankra läroplanen hos

pedagogerna så att det skall bli en naturlig del i verksamheten. En del av pedagogerna känner sig osäkra och litar inte till sin egen förmåga.

Samtliga specialpedagoger beskriver det systematiska kvalitetsarbetet som en viktig del för kvalitén i förskolan. Det är dock bara hälften av dem som säger sig deltar aktivt i detta. De övriga uppfattar att det systematiska kvalitetsarbetet är något mellan pedagogerna på förskolan och rektorn, deras egen del i det är obefintlig. Fem stycken av specialpedagogerna beskriver att förskolan använder sig av SKA- verktyg som stöd i sitt systematiska kvalitetsarbete. Sp2 beskriver följande:

SKA-verktyg alltså systematiskt kvalitetsarbetsverktyg och där skriver dom ju, dels planerar dom för veckan och där sätter dom ju också upp mål och följer upp hur det går. Det kan ju vara så att man har ett mål så ser man alltså det kanske inte var rätt mål, då får man ju liksom hitta någon annan väg eller göra på nått annat sätt. Så det är väl så det följs upp tänker jag.

Systematiskt kvalitetsarbete och pedagogisk dokumentation verkar vara något som hänger ihop på många av förskolorna där specialpedagogerna arbetar. Några specialpedagoger tar upp att man använder sig av SKA-rapporterna som sin pedagogiska dokumentation. I en av kommunerna där tre av specialpedagogerna arbetar beskriver de att samtliga pedagoger på förskolorna ska gå en utbildning om pedagogisk dokumentation, detta är ett projekt som pågår under flera år.

Pedagogerna går ju pedagogisk dokumentationskurs och dom har gått i omgångar så det är alltid någon som går så nu har vi väl, jag tror de betat av de flesta förskollärare så det är nog mest barnskötare som går nu. Och det använder man sig av ganska mycket i verksamheten här, man sätter upp dokumentationen och har i barnens mappar där man sätter in dokumentationen.
(Sp3)

Kompetent personal och fungerande arbetslag

Samtliga specialpedagoger poängterar vikten av att det finns kompetent personal på förskolorna, detta har betydelse för kvalitén. Pedagogerna skall ha ett medvetet förhållningssätt och sträva mot samma mål, för detta så behövs det en tydlig struktur. Respondenterna ger uttryck för att utbildade pedagoger i verksamheten höjer kvalitén. När det är personal borta och utbildad personal kommer in sjunker kvalitén.

Mycket sjukfrånvaro påverkar kvalitén. Oförberedda sjukskrivningar som vi inte kan påverka, påverkar också kvalitén. Det är då det kommer in utbildade pedagoger, man känner inte barnen, man vet inte rutiner och såna grejer, det drar ner på kvalitén. (Sp5)

Respondenterna uppfattar att hur väl arbetslagen fungerar har stor betydelse för kvalitén på avdelningarna. Pedagogerna i verksamheten skall ha en samsyn och sträva mot samma mål. Arbetslaget skall kunna vara självkritiska och se vad som behöver att förändras i verksamheten för att det ska fungera för alla barn. När ett arbetslag fungerar och pedagogerna trivs i sin roll går arbetet med barnen bättre, svårigheter som dyker upp går att lösa och man ser det som en utmaning och inte som ett problem.

Så har du de här arbetslagen som funkas och de är ju pedagogiskt nyfikna, vill komma på nya saker. De är alla samstämmiga på att nu måste vi göra det här, de påminner varandra och det funkas! (Sp1)

Några respondenter ger också uttryck för att när ett arbetslag fungerar så vill pedagogerna utveckla verksamheten. De nöjer sig inte med att det fungerar bra utan har en vilja att kunna göra det ännu bättre för barnen. Alla barn skall få möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar.

Kunna utvecklas så långt som möjligt då tycker jag att det är hög kvalitet. När man hela tiden går framåt eller vad man ska säga, men när man tänker en process framåt, inte bara nöjd med att barnen trivs eller att barnen är trygga utan det är något mer. (Sp6)

Fyra av specialpedagogerna tog upp barnskötarnas och förskollärarnas yrkesroll, de uppfattar yrkesrollerna roll olika i arbetslagen. Två av dessa specialpedagogerna menar att det inte är några större skillnader i det dagliga arbetet, alla som arbetar vill barnens bästa.

Jag kan inte säga att jag ser jättestor skillnad i vad man har för yrkesutbildningen men däremot ser jag att man nu stärker förskollärarnas roll då det nu har blivit en tydligare ansvarsfördelning som nu ingår i deras uppdrag med nya läroplanen. (Sp7)

De andra två specialpedagogerna som nämnde barnskötare respektive förskollärarnas roll tar upp att det har blivit en tydligare uppdelning. Förskollärare ansvarar för kartläggningar, utvecklingssamtal och att det drivs igenom planerade åtgärder. Det står i läroplanen uttrycker dom om förskollärarnas ansvar och då måste de ges utrymme att sköta sitt uppdrag. Specialpedagog 4 beskriver hur hon uppfattar de olika yrkesrollerna:

Jag tycker egentligen inte att skillnaden är konstig. För vi har olika utbildningar och vi har olika uppdrag. Ibland tror jag det är för att vi är kvinnor att det ska vara så rättvist, men det är inte rättvist! Har jag gått en lång utbildning så vill jag använda mig av mina kunskaper, så nej jag kan tycka att ibland skulle nog förskolan tjäna på mer tydlighet där! (Sp4)

Många av specialpedagogerna i studien ger uttryck för att kvalitet i förskolan innebär att det ska vara en likvärdig förskola. Det ska inte spela någon roll vilken kommun eller del i landet som den ligger utan alla ska få samma förutsättningar.

Hög kvalitet i förskolan ska vara en verksamhet där alla får vara. Sen tycker jag man skall sträva efter att det inte ska spela någon roll till vilken förskola du kommer i en kommun utan det ska vara i stort sett samma ramar. (Sp2)

Respondenterna uppfattar att barnens behov är viktigast att de tillgodoses. Man skall få barnen att känna sig betydelsefulla och att de trivs på förskolan. Pedagogerna skall titta på vad barnen behöver och utifrån det anpassa verksamheten. Det är inte hos barnen problemen ligger när det blir svårigheter utan då måste pedagogerna se hur de kan ändra för att det skall fungera.

Hög kvalitet för mig är att man verkligen tittar på sig själv som pedagog och utifrån sig själv tittar på vad barnen behöver. För det är aldrig barnens bekymmer, det är mina bekymmer och vi kan aldrig ändra på ett barn utan det är bara oss vi kan ändra på. (Sp5)

Vikten av att pedagogerna får gemensam planeringstid och reflektionstid avsatt i sitt arbete uppfattas av specialpedagogerna som viktigt. Pedagogerna behöver tillsammans kunna sitta ner och planera upp verksamheten och även kunna reflektera över vad de genomfört, hur det gick, vad de behöver förändra och hur de skall gå vidare. Specialpedagog 4 lyfter fram hur viktigt hon anser att planering och reflektion är.

Ja sen handlar ju kvalitet naturligtvis om hur mycket reflektion och hur mycket planeringstid personalen får, för det är ju grunden till arbetet också. Naturligtvis för att se hur man skall jobba och prata om det man jobbat med, hur går vi vidare och vad såg vi, ja det är grunderna. (Sp4)

Några av specialpedagogerna talar om hur arbetet på förskolorna blir stressigt och verksamheten kvalitetsmässigt blir sämre när pedagogerna inte får gemensam planeringstid utan pedagogerna får planera var för sig.

Kvalitén blir lidande för dom hinner aldrig planera alla tillsammans nån gång för det finns inte tid. Då får de planera ensam eller två och två och sen ska de försöka delge varandra också! Nej det är inte lätt men de gör sitt allra bästa måste jag säga. (Sp2)

Specialpedagogerna uppfattar betydelse av hur barngrupperna ser ut på olika sätt. Två av specialpedagogerna talar om hur de upplever att barngrupperna ändrats de senaste åren. Barnen tenderar att vara längre dagar, många kommer tidigt på morgonen och går hem sent på eftermiddagen. Detta kan leda till att kvalitén inte hålls jämn under dagen eftersom de

inte är lika många pedagoger i verksamheten på eftermiddagen. Specialpedagog 2 beskriver hur hon uppfattar verksamhetens intensitet.

Alltså jag kan tänka så här, utifrån att barnen är här från tidigt på morgonen till sent på eftermiddagen så kan det vara svårt att upprätthålla en jämn kvalitet. Man lägger ju alltså den högsta kvalitén den ligger ju mellan klockan 9 till 14 när man har femtontimmarsbarnen. Sen säger jag inte att det inte är pedagogiskt den andra tiden, men det är där man lägger krutet. (Sp2)

Tre av specialpedagogerna uppfattar att storleken på barngruppen spelar roll för kvalitén. Många barn i barngruppen gör det svårare att hinna med alla barn. Sp6 berättar att i hennes område har barnantalet kunnat hållas ner. Specialpedagog 6 uttrycker följande:

Det har hittills varit små barngrupper så förutsättningarna för kvalitet är ju enormt stora. (Sp6)

En av de andra specialpedagogerna uppfattar däremot att det läggs mycket fokus vid att det är så många barn i barngruppen och ser det som att personalen ser svårigheter istället för att organisera efter de barn som man har.

Ofta hör jag att hur ska vi hinna med alla barn och jag blir lite trött på det, jag som kommer från skolan, då jag kan tycka att det finns en tradition i förskolan att man inte kan ta lite större barngrupper, man är rädd för det. (Sp4)

Skolledningens betydelse för kvalitén

Alla specialpedagoger ger uppfattningar om rektorns betydelse för kvalitén. Vissa av respondenterna har ett nära och bra samarbete med rektorerna och de beskriver fördelen med att ses som kollegor och att de är med i hela arbetet kring verksamheten. Dessa specialpedagoger är även de som mer eller mindre är delaktiga i det systematiska kvalitetsarbetet. Specialpedagogerna är ute mer i verksamheten än rektorerna och ser hur kvalitén ibland behöver höjas, detta kräver en dialog med rektorerna.

Dialogen med rektorerna är oerhört viktig för vad någonstans i kvalitetsarbete vi finns. För det ser lite olika ut beroende på vilka enheter man jobbar på och vilka rektorer man har. (Sp5)

Även Sp3 beskriver att hon ser skillnad på kvalitén på förskolorna beroende på rektorns ledarskap.

Hur organisationen mår, hur medarbetarna mår påverkar kvalitén jättemycket och hur rektor styr och hur rektorn fungerar i förhållande till sina medarbetare. För där kan ju jag se som är på flera enheter att har man en rektor som har förtroende hos sina medarbetare så har du mycket lättare att driva igenom kvalitetshöjande åtgärder som kanske inte är så kvalitetshöjande i det kortsiktiga men i det långsiktiga, medan har du inte förtroende hos medarbetarna så blir det svårare. (Sp3)

Hos de specialpedagoger som inte har så nära samarbete med sina rektorer kan det höras en önskan om att det skulle vara annorlunda. Specialpedagog 4 uttrycker en viss besvikelse i sin arbetssituation.

Jag trodde nog att jobbet mer skulle innehålla samarbete, så att man nästan var med i allt i princip och ha de specialpedagogiska ögonen. Sen skulle ju jag som specialpedagog mer vilja vara med från början med rektor och biträdande rektor och vara med när man gör barngrupper och allt det där men där är jag inte. (Sp 4)

Sammanfattningsvis kan tre större beskrivningskategorier om hur specialpedagogerna uppfattar kvalitetsbegreppet identifieras. Först var det läroplanens betydelse för kvalitén. Som underkategori därtill var målstyrt arbete, systematiskt kvalitetsarbete och pedagogisk dokumentation. Den andra kategorin var kompetent personal och fungerande arbetslag, underkategori där var gemensamt förhållningssätt, barnsyn och barns utveckling, planeringstid och reflektionstid samt barngruppens utseende. Den tredje och sista beskrivningskategorin var skolledningens betydelse för kvalitén.

5.1.2 Specialpedagogernas betydelse för kvalitén i förskolan

Den andra frågeställningen hur specialpedagogerna uppfattar sin betydelse för kvalitén i förskolan så kunde det skönjas två beskrivningskategorier. Dels specialpedagogens betydelse för barn som är i behov av särskilt stöd och sedan specialpedagogernas betydelse som stöd för pedagogerna på förskolan.

Specialpedagogens betydelse för barn som är i behov av särskilt stöd

Samtliga sju specialpedagoger i studien uppfattar sig ha stor betydelse för kvalitén i förskolan. I första hand ser de sig ha en stor roll för de barn som är i behov av särskilt stöd av något slag. Specialpedagogerna observerar, hjälper till med kartläggningar och tar fram olika stödåtgärder som pedagogerna kan använda sig av i verksamheten för att alla barn skall kunna vara med. Specialpedagog 4 beskriver sin roll för kvalitén som specialpedagog:

Jag kommer ju utifrån med andra ögon och ser kanske saker som man inte alltid ser själv. Jag kanske kan tillföra lite andra saker med mina kunskaper och jag tänker på extra anpassningar, där kan man ju faktiskt se massa saker och ge förslag. (Sp4)

Specialpedagogerna betonar hur viktigt det är att se möjligheterna i verksamheten på förskolan och att de hjälper pedagogerna att anpassa verksamheten så att den inkluderar alla barn.

Jag kan vara den där hjälpen till personalen att verkligen få med alla barn på tåget. Som ibland kan pedagogerna ha svårt att se, de kan till exempel säga vi ska jobba med detta just och det kan ju det barnet inte vara med på! Då får jag dom liksom till tankevändan hur kan vi göra istället, hur kan vi få med barnet? (Sp6)

Specialpedagogernas betydelse som stöd för pedagogerna

Specialpedagogerna uppfattar även att de har betydelse för kvalitén genom att de är ett stöd för pedagogerna. Pedagogerna behöver någon att diskutera med om de gör på rätt sätt eller hur de kan göra annorlunda. Specialpedagogerna beskriver också att de fungerar som en länk mellan pedagoger och rektorer eller kontakt med föräldrar- habilitering, barnhälsovård och logoped. Specialpedagog 1 beskriver hur hon uppfattar sin roll:

Men jag är nog den där länken många gånger. Länken mellan föräldrar, habilitering, barnhälsovården och logoped. Sedan många gånger så vill pedagogerna ha någon att bolla med, de kan tänka nytt och tänker jag rätt eller hur tänker du och så löser vi någonting tillsammans. (Sp1)

Pedagogerna på förskolorna behöver också handledning för att få hjälp att utveckla verksamheten och komma vidare i arbetslaget. Här uppfattar respondenterna att de också har betydelse.

Man försöker jobba med hela personalstyrkan. Att man kan leda dom framåt till något positivt. För det kan ju räcka att det kommer en ny i en fungerande grupp och då blir det kaos. Jag är en som man skall kunna som pedagog lyfta på luren och fråga, kan vi göra så här? Jag har mycket handledning i arbetsgruppen. (Sp5)

Även Sp7 beskriver hur hon stöttar pedagogerna:

Jag arbetar ju så att pedagogiken blir tydliggörande. Jag ser till att pedagogerna får hjälp med bildschema och jag är ju inne mycket och stöttar arbetslagen. Jag handleder både på gruppnivå och individnivå kring enskilda barn. (Sp7)

Sammanfattningsvis på föregående frågeställning så uppfattar samtliga sju specialpedagoger att de har betydelse för kvalitén i förskolan. Två beskrivningskategorier kunde urskönjas. Den första var specialpedagogens betydelse för barn som är i behov av särskilt stöd. Den andra beskrivningskategorin var specialpedagogens betydelse som stöd för pedagogerna i deras arbete. Samtliga sju specialpedagoger uppfattar att deras viktigaste roll är att arbeta för de barn som är i behov av särskilt stöd. Detta genom att kartläggning och genom att göra lärmiljön tillgänglig. Specialpedagogerna uttrycker också sin roll som stöd för pedagogerna på förskolan dels genom handledning men även som länk mellan olika instanser.

5.1.3 Specialpedagogernas uppfattning om kvaliténs betydelse för barn i behov av särskilt stöd

Den tredje frågeställningen i studien var om specialpedagogerna ansåg att kvalitén spelade någon roll för barn som är i behov av särskilt stöd. Specialpedagogernas uppfattning beskriver att kvalitén på förskolan påverkar barn i behov av särskilt stöd. Barnen får bättre förutsättningar om kvalitén är hög. Personalen behöver ha ett fungerande samarbete och vara samspelta. Specialpedagog 6 beskriver hur hon uppfattar att kvalitén har betydelse för barn i behov av särskilt stöd:

Jo men det har den ju, just för att jag tänker att kvalité för mig i förskolan är att arbeta för att alla är med och det betyder ju att alla blir inkluderade och delaktiga i verksamheten och det är ju för deras skull vi är där. (Sp6)

Även Specialpedagog 4 beskriver om att hon tycker kvalitén har betydelse:

Absolut där är ju ännu mer betydelse i och med att dom är känsligare för allting, så där är ju ännu viktigare att personalen är samarbetad och då får tid till att reflektera så att man kan hjälpa till där det behövs. (Sp4)

För barn i behov av särskilt stöd är det extra viktigt att det finns struktur i verksamheten. Det uppfattas även viktigt att personalen är kompetent och närvarande.

Från mitt perspektiv måste det vara kvalité när man uppmärksammar de här barnen som behöver lite extra på grund av olika saker. Det kan vara att dom har svårt med språket eller i det sociala samspelet. Alla barn ska ha rätt att gå i förskolan. (Sp2)

Sammanfattningsvis på föregående frågeställning så uppfattar de sju specialpedagogerna att hög kvalité i verksamheten ger bättre förutsättningar för barn som är i behov av extra stöd. Likheten mellan specialpedagogernas uppfattningar visar på hur viktigt det är för dessa barn att verksamheten håller god kvalité och har kompetent, närvarande personal.

5.1.4 Specialpedagogernas uppfattning om begreppet undervisning.

Den fjärde frågeställningen i studien var hur specialpedagogerna uppfattar begreppet undervisning i förskolan. Begreppet undervisning uppfattas av respondenterna som det alltid har förekommit på förskolan. Det har dock blivit mer fokus på det sedan det infördes som begrepp i senaste läroplanen.

Alltså det vi gör i förskolan är ju undervisning. Det gäller ju att man har en medveten om det, men för mig så är nog det begreppet inte något nytt för jag tycker att vi alltid har undervisat i förskolan. (Sp7)

Specialpedagog 2 beskriver hur hon ser på begreppet undervisning i förskolans läroplan.

Eftersom vi tillhör, alltså förskolan tillhör skolväsendet eller vad man nu ska säga, första steget i ett livslångt lärande så är det ju inte konstigt att man kallar det för undervisning. (Sp2)

Respondenterna uttrycker att undervisning i förskolan har det bedrivits i många år även innan det skrevs in i läroplanen. Respondenterna framhåller att undervisning i förskolan är något som sker hela tiden och under hela dagen. Undervisning är konkret och praktisk. Det behöver inte vara planerade aktiviteter utan kan uppstå spontant i en situation. Det är dock viktigt att pedagogerna har en tanke och medvetenhet med det de gör och att det även är relaterat till läroplanen menar respondenterna. Specialpedagog 6 beskriver undervisningsbegreppet:

Undervisning för mig är att man utifrån barngruppen jobbar liksom mot ett mål och att man har målet i fokus. Man gör inte bara på känsla utan man verkligen planerar det, det tycker jag är undervisning. Sen kan det ske spontant men någonstans har man ändå vilka mål det är vi ska jobba mot. (Sp6)

Respondenterna säger att de mött en del osäkerhet hos pedagogerna på förskolan kring begreppet undervisning. Några är oroliga att det skall bli ”skola” i förskolan. Andra är osäkra på hur man skall förhålla sig till undervisning. Detta tror respondenterna grundar sig i osäkerhet och okunskap och att man måste diskutera vad undervisning i förskolan innebär. En av specialpedagogerna berättar att de arbetat med förskolorna om begreppen undervisning och utbildning mycket den senaste tiden. De har diskuterat vilken skillnad det är i begreppen och när det är det ena eller det andra.

Vad är skillnaden mellan utbildning och undervisning? Vi har väl landat någonstans i att ramen är ju utbildningen, alltså det vi gör inom hela ramen för dagen på förskolan, medan undervisning blir när jag som pedagog har en särskild tanke med vad jag utifrån läroplanens mål har för syfte med aktiviteten jag gör med barnet. Men det kan fortfarande vara så att en påklädningssituation kan vara en undervisningssituation. (Sp3)

Sammanfattningsvis på föregående frågeställning visar att specialpedagogerna uppfattar att undervisning i förskolan pågår under hela dagen, den kan både vara planerad och uppstå spontant. Pedagogerna bör dock ha en medvetenhet om vad de gör och även kunna förankra det i läroplanen. Undervisnings begreppet är inte heller något nytt utan det har funnits på förskolan bara det att det inte har belysts förut.

5.2 Teoretisk begreppsanalys

Begreppet variation har en framträdande roll i variationsteorin. I studien framkom att respondenterna uppfattade undervisning i förskolan som något som alltid funnits. Undervisningen var konkret och praktisk, den kunde uppstå spontant eller vara en planerad aktivitet. Utifrån variationsteorin kan man här se att pedagogerna visar på variation i sitt sätt att lära ut när de spontant uppfattar en lärsituation. Holmqvist (2004) skriver att när något avviker från det normala mönstret och synliggörs i förhållande till något annat är det en variation av omvärldsupplevelser. Det kan även tolkas att pedagogernas urskiljer delarna ifrån helheten när det sker en spontan lärsituation. Simultanitet (samstämmighet) innebär att uppfatta delarna av helheten (Holmqvist, 2004). I studien framkom att respondenterna ansåg det viktigt att undervisningen var målstyrd utifrån läroplanen, att man är medveten om vad man vill att barnen skall lära sig. Marton och Booth (2000) skriver att ett indirekt läroobjekt är det som syftar på själva kvalitén i lärandet, vilket mål lärandet har och vad man vill att barnen skall utveckla. Även Wernberg (2005) tar upp om betydelsen av att definiera väl avgränsade läroobjekt, värdet av att klargöra intentionen -vad barnen skall ges möjlighet att lära. Specialpedagogerna i studien såg sig ha betydelse för pedagogerna på förskolan genom att vara ett stöd utifrån handledning och rådgivning. Utifrån variationsteorin kan man se att specialpedagogerna stöttar pedagogerna i sitt lärande. Lärande handlar om att utveckla sina kompetenser och förmågor, att lära sig se saker på ett visst sätt (Marton & Booth, 2000). I studien framkommer att specialpedagogerna hjälper pedagogerna med att anpassa lärmiljön och ta fram till exempel bildstöd för att alla barn skall kunna delta på samma villkor. Lärande kräver variation i lärandeobjektet för att urskilja vad något är i förhållande till något annat (Holmqvist, 2004).

5.3 Slutsatser

Syftet med studien var att undersöka hur sju specialpedagoger uppfattade begreppet kvalitet i förskolan samt begreppet undervisning i förskolan. Utifrån resultatet kan jag dra följande slutsatser. De sju specialpedagogernas uppfattning om kvalitet i förskolan har liknande karaktär. För att det i förskolan ska vara en hög kvalitet är uppfattningen att det finns kompetent personal och bra förutsättningar för arbetslagen. Kvalitén påverkas även hur rektorn styr verksamheten. Hög kvalitet i förskolan är extra viktig för barn som är i behov av särskilt stöd. Specialpedagogerna uppfattar sin egen roll i förskolan som betydelsefull. I första hand uppfattar specialpedagogerna att de är viktiga för barn som är i behov av extra

stöd och men de uppfattar även sig som stöd för pedagogerna på förskolan. Undervisning uppfattas inte som något nytt begrepp på förskolan. Undervisning pågår hela tiden, den kan vara planerad eller uppstå spontant. Viktigt är dock att den går att koppla till målen i läroplanen.

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Denna rapports syfte var att undersöka sju stycken specialpedagogers uppfattning om olika fenomen. Som metod har kvalitativa intervjuer använts som transkriberades och sedan analyserades kvalitativt med fenomenografisk ansats i fokus. Kvalitativa intervjuer var rätt metod för denna studie eftersom mitt syfte var att få till ett förtroendefullt samtal där respondenterna kunde tänka till om sina uppfattningar. Jag ville även under intervjun kunna ställa följdfrågor och därigenom få mer djupgående svar. Syftet med kvalitativa intervjuer är att förstå fenomen utifrån den intervjuades perspektiv (Kvale & Brinkman, 2014). Forskaren är intresserad både av vad som sägs och hur det sägs (Bryman, 2011). Att spela in och transkribera intervjuerna var bra eftersom jag märkte att under transkriberingen så började bearbetningen och analysen av materialet, innehållet började att tydliggöras. En nackdel med transkribering är dock att det är en tidskrävande process (Bryman, 2011). Det var svårt att få respondenter att ställa upp i studien och jag hade önskat att ett bredare urval hade kunnat gjorts. Jag hade önskat att urvalet haft några manliga respondenter och även att fler intervjuer genomförts för att på det viset se hur uppfattningarna liknade respektive skilde sig åt. Vid fenomenografisk ansats skall man ha ett så brett urval bland respondenterna som möjligt (Alexandersson, 1994). Bearbetningen gjorde jag i flera steg jag lyssnade på inspelningarna, transkriberade, läste vid flera tillfällen, färgmarkerade olika teman, jag letade och delade upp skillnader och likheter i uppfattningarna och detta ledde fram till olika beskrivningskategorier som blev resultatet. Databearbetningen har som avsikt att hitta kvalitativt skilda kategorier av respondenternas svar (Larsson, 1986). Jag hade i studien i stället kunnat använda mig av en enkätundersökning. Dock hade det kunnat bli stort bortfall i svaren samt hade möjligheten till följdfrågor inte funnits, så jag anser att kvalitativ intervju var att föredra.

6.2 Resultatdiskussion

De sju specialpedagogernas uppfattningar hade både likheter och skillnader, några uttryckte även att de inte tidigare tagit sig tid att fundera över vad begreppen kvalitet och undervisning i förskolan betydde just för dem. Vi tar våra uppfattningar för givna till dess vi konfronteras med dem eller då vi konfronteras med andras uppfattningar och gör

fenomenet till föremål för reflektion (Kroksmark, 2007). Under frågeställningen hur kvalitet uppfattas av specialpedagogen i förskolan framträdde beskrivningskategorierna läroplanens betydelse för kvalitén, kompetent (utbildad) personal och fungerande arbetslag samt skolledningens betydelse för kvalitén. Dessa tre beskrivningskategorier visar likheter med hur Sheridan (2009) presenterar pedagogisk kvalitet i fyra dimensioner barn, lärmiljö, förskollärare och samhälle. Bland annat kan läroplanens betydelse och struktur i arbetet relateras till Sheridans samhällsdimension. Även betydelsen av kompetenta pedagoger kan relateras till lärardimensionen. Sheridan (2009) drar slutsatsen att dimensionerna interagerar med varandra och att de är oskiljaktiga. Här ser jag även likheter med de olika beskrivningskategorierna som även de går in i varandra. Till exempel att om man har bra stöd med tydlig struktur ifrån sin rektor så fungerar arbetslagen bättre.

Samtliga specialpedagoger i studien vill betona vikten av att det finns kompetent personal och att arbetslagen är samspelade, de ska ha en tydliga mål och struktur i arbetet. Ändå är det bara hälften som nämner barnskötare respektive förskollärarens roll och utav dessa är det bara två som säger sig se några påtagliga skillnader i yrkesutövningarna. Vad kan detta bero på? Är det lite av tradition i förskolan att det skall vara ”rättvist”. Detta beskrivs även i Öqvist och Cervantes (2018) där de skriver att rektorerna gör det svårt för förskollärarna att organisera och planera undervisningen utifrån läroplanen när det inte finns en tydlig arbetsfördelning mellan barnskötare och förskollärare. Även Lager (2010) beskriver hur det i förskolan finns en stark arbetslagskänsla i förskolan oavsett yrkesroll. Dock när skillnaden i utbildning och kompetens tydliggörs så kan samarbetet mellan yrkesrollerna bli svårt. Respondenterna framhäver att när det saknas kompetent personal så blir kvalitén sämre. Detta beskriver även Renblad och Brodin (2012) att bristen på kompetent personal påverkar kvalitetsarbetet till det sämre.

Det systematiska kvalitetsarbetet beskrevs som en viktig del för kvalitén i förskolan enligt respondenterna. De beskrev även att pedagogisk dokumentation var en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Detta kan relateras till artikeln av Insulander och Svärdemo (2014) som beskriver just detta hur pedagogisk dokumentation ses som en del i kvalitetsarbetet. Även Elfström (2013) beskriver hur pedagogisk dokumentation används för att följa upp målarbetet och göra förändringar och utveckling av verksamheten. Här tycker jag man ser en stor skillnad från den ursprungliga Reggio Emilia inspirerade pedagogiska dokumentationen som hade barns lärprocess i fokus, om utvecklingen är positivt eller negativt är svårt att säga. Jag tycker att Olsson (2019) beskriver hur det kan

vara positivt, hon skriver hur pedagoger i efterhand kan analysera barnsyn och kunskapssyn i den pedagogiska dokumentationen och efter det förändra verksamheten till det bättre. Trots att specialpedagogerna såg det systematiska kvalitetsarbetet som viktigt för kvalitén i förskolan så uppgav bara drygt hälften att de var delaktiga i det. Detta uppfattades av respondenterna bero på vilket uppdrag de hade i sin yrkesroll.

Respondenterna ger uppfattning om rektorns betydelse för kvalitén i förskolan. Dels vilket samspel det finns mellan rektor och personal på förskolan, att rektor med bra relation till sina anställda har lättare att få med sig personalen vid förändringar. Men även rektorns samspel med specialpedagogen berörs. Jag kan utläsa i respondenternas svar att specialpedagogens yrkesroll påverkas av hur rektorn gör denne delaktig i verksamheten. Detta kan relateras till von Ahlefeld Nisser (2009) som beskriver att relationen mellan rektor och specialpedagog har stor betydelse för hur specialpedagogens arbete ser ut. Palla (2008) skriver att specialpedagogen behöver stöd och förtroende från sin rektor för att genomföra sitt arbete. Detta håller jag med om när jag ser på resultatet i min studie, men även ett tydliggörande mellan rektor och specialpedagog kan jag tycka, vad som förväntas av specialpedagogen i sitt uppdrag.

Den andra frågeställningen i studien hur specialpedagogen uppfattar om de har betydelse för kvalitén i förskolan. Där så uppfattar samtliga sju specialpedagoger att de har stor betydelse för kvalitén. Detta kan relateras till Renblad och Brodin (2014) där specialpedagogerna ansåg sig ha en viktig roll i förskolan. Detta anser jag tyder på en uppfattning om specialpedagogernas betydelse i förskolan även om den säkerligen kan ges bättre förutsättningar. I min studie framkom att en av specialpedagogernas viktigaste uppdrag är att föra talan för de barn som är i behov av särskilt stöd på något vis. Jag kan se att specialpedagogerna visar uppfattning om en gemensam syn att förskolan skall vara för alla barn och det är verksamheten som skall anpassas efter barnen och inte tvärt om. Här ser man likhet med vad Nilholm (2005) skriver om det relationella perspektivet, att problemen anses ligga hos skolan och inte hos det enskilda barnet. Detta kan även relateras till Göransson m.fl. (2015) där specialpedagogen i sin yrkesroll beskrivs ha en utmärkande relationell förståelse.

Den tredje frågeställning var om specialpedagogen uppfattar att kvalitén har betydelse för barn som är i behov av särskilt stöd. Här beskriver respondenterna att de uppfattar att barn som behöver extra stöd får bättre förutsättningar om kvalitén är hög i verksamheten. Här

ser jag likhet i vad Sheridan och William (2018) uttrycker, de menar att hög kvalitet i förskolan främjar utsatta barn genom att uppväxtvillkoren blir mer jämlika och att hög kvalitet gynnar barns lärande. Jag kan se i respondenternas svar att många faktorer hänger ihop för kvaliténs betydelse i verksamheten, fungerande arbetslag och även att specialpedagogens roll. Detta kan relateras till Sheridan (2009) som beskriver hur de fyra dimensionerna av pedagogisk kvalitet, barn, lärmiljö, förskollärare och samhälle interagerar med varandra. Respondenterna uppfattar att det krävs att det finns närvarande och kompetenta pedagoger, att arbetslagen är samspelade och att det finns tid för reflektion och planering samt barngruppernas sammansättning. Även hur rektor styr och vilket stöd det finns från specialpedagog påverkar.

Specialpedagogernas uppfattning om begreppet undervisning i förskolan var den fjärde och sista frågeställningen i studien. Respondenterna ger uttryck för att de uppfattar att undervisning i förskolan har det funnits under längre tid även innan det infördes i läroplanen. De säger att det är själva ordet undervisning och att det infördes i läroplanen som gjort att det blivit fokus på begreppet. Undervisning uppfattas att det sker i alla aktiviteter under hela dagen. Dock poängterar en del av respondenterna att vid undervisning så skall det kopplas till läroplanen och pedagogerna på förskolan skall ha en tanke och medvetenhet om vad de gör. Här kan jag se likheter med Sheridan et al (2011) där det beskrivs att ett tydligt förhållningssätt och en medvetenhet hos förskollärarna behövs och även kunskaper i didaktik och barns utveckling. Sådana kompetenser är förutsättningar för att kunna skilja på vad som är undervisning och från när barn lär i alla sammanhang.

Det går att utläsa i resultatet att man i de olika områdena som specialpedagogerna är verksamma arbetar olika med begreppet undervisning. Det går även att utläsa att specialpedagogernas delaktighet i arbetet kring undervisning varierar. Detta skulle kunna bero på vilken roll specialpedagogen har i sitt arbete och även samarbetet med rektorn. Respondenterna säger sig också stött på en del osäkerhet kring begreppet undervisning hos pedagogerna på förskolan. Här uppfattade de bland annat berodde på okunskap och att pedagogerna behöver fortbildning kring undervisnings begreppet. Detta kan relateras till vad Sheridan och William (2018) skriver att det behövs mer forskning om hur god undervisning kan genomföras i förskolan. Vidare skriver dom att förskolans undervisning behöver utvecklas så att den gynnar barns lärande och utveckling. Även Öqvist och Cervantes (2008) beskriver hur det behövs fortbildning kring undervisning i förskolan.

6.3 Specialpedagogiska implikationen

I studien har framkommit att specialpedagogens har betydelse för kvalitén i förskolan. Detta genom sitt arbete för de barn som är i behov av särskilt stöd. Det kan vara genom att genomföra kartläggningar och anpassningar i lärmiljön. Även som stöd för pedagogerna har specialpedagogen betydelse. Detta genom att de är rådgivande, vägledande och har handledning. Specialpedagogen fungerar även som länk mellan föräldrar, rektor, habilitering och barnhälsovård.

6.4 Sammanfattande slutord

De sju specialpedagogernas uppfattning om begreppen kvalité och undervisning visade sig ha större likheter än vad jag förväntat mig. För att det i förskolan skall vara en hög kvalité ansågs en målstyrd pedagogisk verksamhet utifrån läroplanen vara viktig. Även att arbetslagen fungerade och hade kompetent personal. Förtroende hos rektorn och dennes styrning påverkade också kvalitén. Utbildning på förskolan var inget nytt begrepp. Det har alltid funnits bara att det blivit mer fokus på det utifrån nya läroplanen. Slutligen kan sägas att det i studien var intressant att få ta del av de sju specialpedagogernas uppfattningar. Man bör dock ha i åtanke att det är just människors olika uppfattningar som undersökts och inte hur något egentligen är. Det är just detta som är det väsentliga i fenomenografisk ansats. Hade det varit andra specialpedagoger kunde de haft andra uppfattningar.

6.5 Förslag på fortsatt forskning

Frågor som väckts under tiden med studien och som man skulle kunna forska vidare om är främst specialpedagogens roll i det systematiska kvalitetsarbetet. Respondenterna uppfattade att det systematiska kvalitetsarbetet var viktigt för kvalitén i förskolan men bara drygt hälften var delaktiga i detta, vad beror detta på och hur kan det utvecklas?

Det hade även varit intressant att undersöka rektorers och förskollärares uppfattning om kvalitet och undervisning i förskolan. Då hade man kunnat göra en jämförelse mellan yrkesrollerna vilket skulle kunna leda till en samsyn inom området.

Referenslista

- Ahlefeld Nisser, v. D. (2009). *Vad kommunikation vill säga: En iscensättande studie om specialpedagogers yrkesroll och kunskapande samtal* (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Specialpedagogiska institutionen).
- Alexandersson, M. (1994). Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus. B. Starrin & P-G. Svensson (Red.), *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (s.111-136). Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Bjervås, L-L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan -En diskursanalys* (Doktorsavhandling, Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande).
- Broström, S., Johansson, I., Sandberg, A., & Frøkjær, T. (2014). Preschool teachers' view on learning in preschool in Sweden and Denmark. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(5): 590-603.
- Dahlberg, G., & Elfström, E. (2014). Pedagogisk dokumentation i tillblivelse. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 19(4-5): 268-296.
- Elfström, I. (2013). *Uppföljning och utvärdering för förändring –pedagogisk dokumentation som grund för kontinuerlig verksamhetsutveckling och systematiskt kvalitetsarbete i förskolan* (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen).
- Göransson, K., Lindqvist, G., Klang, N., Magnusson, G., & Nilholm, C. (2015). *Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning – En enkätstudie* Forskningsrapport, Karlstad universitet, Fakultetet för humaniora och samhällsvetenskap.
- Harms, T., Clifford, R. & Cryer, D. (2014). *Early Environmental Rating Scale (ECERS-3)*. New York: Teachers Collage Press.
- Holmqvist, M. (2004). *En främmande värld. Om lärande och autism*. Lund: Studentlitteratur.
- Insulander, E., & Svärden Åberg, E. (2014). Vilken kunskap erkänns i det systematiska kvalitetsarbetet? Om oförenliga tankestilar i dagens förskola. *Tidskrift för barnehageforskning*, 7(12): 1-18.

- Jonsson, A., Williams, P., & Pramling Samuelsson, I. (2017). Undervisningsbegreppet och dess innebörder uttryckta av förskolans lärare. *Forskning om undervisning och lärande*, 1(5): 90-108.
- Karila, K. (2012). A Nordic Perspective on Early Childhood Education and Care Policy. *European Journal of Education*, 47(4): 584-595.
- Kroksmark, T. (2007). Fenomenografisk didaktik- en didaktisk möjlighet. *Didaktisk tidskrift*, 17(2-3)
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Käraby, G (2001). Barnets rätt till hög kvalitet i förskolan. *Utbildning & Demokrati*, 10(2): 81-93.
- Lager, K. (2010). *Att organisera för kvalitet: En studie om kvalitetsarbete i kommunen och förskolan* (Licentiatuppsats, Göteborgs Universitet, Institutionen för Pedagogik, Kommunikation och Lärande).
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lo, Mun, L. (2014). *Variationsteori – för bättre undervisning och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Marton, F., & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik: Vilka är de grundläggande perspektiven?. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 10(2): 124-138.
- Olsson, Å. (2019). Finns det några kompetenta barn här?: Pedagogers gemensamma föreställningar om barn i pedagogisk dokumentation. *Nordisk Barnehageforskning*, 18(2): 1-12.
- Palla, L. (2008). Behov av särskilt stöd. *Förskoletidningen*, 33(1):4-9.
- Palla, L. (2008). En förskola för alla. *Förskoletidningen*, 33(1): 21-28.
- Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet – Om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Malmö: Holmbergs.
- Renblad, K., & Brodin, J. (2014). Behövs specialpedagoger i förskolan?. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 91(4):384-390.
- Renblad, K., & Brodin, J. (2012). Kvalitén i förskolan påverkar barns välbefinnande. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan. *Socialmedicinsk tidskrift*, 4(5): 416-424.

- Sheridan, S. (2009). Discerning Pedagogical Quality in Preschool. *Scandinavian Journal of Research*, 53 (3): 245-261.
- Sheridan, S., & Williams, P. (2018). Förskollärarkompetens – Skärningspunkt I undervisningens kvalitet. *Barn*, 3(4): 127-146.
- Sheridan, S., Williams, P., Sandberg, A., & Vuorinen, T. (2011). Preschool teaching in Sweden – a profession in change. *Educational Research*, 53(4): 415-437.
- SFS 2011:186. *Svensk författningssamling. Förordning om förändring i förordningen (2010:542) om ändring i förordningen (2010:541) om ändring i högskoleförordningen(1993:100).*
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Tillgänglig: <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/11/110186.PDF>
- Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan LPFÖ 18*.
- Skolverket (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – Pedagogisk dokumentation*.
- Skolinspektionen (2018). *Förskolans kvalitet och måluppfyllelse: ett treårigt regeringsuppdrag att granska förskolan*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Svenska unescorådet (2006). *Salamanca-deklarationen och Salamanca+10*. Stockholm: Svenska Unescorådet.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige
- Vallberg Roth, A-C. (2015). Nordisk komparativ analys av riktlinjer gällande innehåll och kvalitet i förskola. *CEPRA-Striben*, (19): 4-13.
- Vante, B. (2012). Innehåll i barnehagen i lys av politisk fokus på barnehagefeltet. *Nordisk Förskoleforskning*, 5(20): 1-13.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotlab.
- Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Wernberg, A. (2005). Variationsteorin i praktiken. I: *Forskningsarbete pågår: Nationella forskarskolan i pedagogiskt arbete (NaPA)* s. 316-332.
- Williams, P., Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I. (2019). A Perspective of Group Size on Children's Conditions for Wellbeing, Learning and Development in Preschool. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 63(5): 696-711.

Öqvist, A., & Cervantes, S. (2017). Teaching in preschool: head of preschools governance throughout the systematic quality work. *Nordic Journal of Studies in Education Policy*, 4(1): 38-47.

Fakulteten för
lärarutbildning

På specialpedagog- och speciallärarprogrammet vid Högskolan Kristianstad skriver studenterna ett självständigt arbete under sin sista termin. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie med utgångspunkt i en forskningsfråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid olika verksamheter, i form av t.ex. intervjuer, enkäter och observationer. Ansvarig för dina personuppgifter är Högskolan Kristianstad. Enligt EU:s dataskyddsförordning har du rätt att kostnadsfritt få ta del av de uppgifter om dig som hanteras i studien, och vid behov få eventuella fel rättade. Det självständiga arbetet motsvarar 15 högskolepoäng. När detta har blivit godkänt publiceras det i databasen DIVA

<https://www.hkr.se/om-hkr/organisation/laranderesurscentrum/publicering/>

Datum 2020 01 29

Missivbrev

Jag heter Gunilla Wahlström Nilsson och är student på specialpedagogprogrammet, jag går sjätte och sista terminen. Nu skall jag göra mitt examensarbete och väntas ta examen i juni.

Jag skall göra ett självständigt arbete kring hur specialpedagoger ser på begreppet kvalitet i förskolan och vad de har för del i kvalitetsarbetet. Jag skall intervjua ett antal specialpedagoger om kvalitet i förskolan för att sedan kunna analysera och hitta kategorier om hur kvalitet i förskolan uppfattas.

Examensarbetet bedrivs i enlighet med de forskningsetiska principer som föreskrivs av Vetenskapsrådet. *Vetenskapsrådet Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

- Intervjuerna kommer att spelas in för att lättare kunna bearbetas. Inspelningarna förvaras på ett säkert sätt och behandlas konfidentiellt.
- Respondenterna och platserna kommer att avidentifieras i det färdiga examensarbetet.
- Varje deltagare har rätt att när som helst avbryta sin medverkan utan några negativa konsekvenser.

- Materialet kommer att användas endast för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Gunilla Wahlström Nilsson

.....

Kontaktuppgifter:

Telefonnummer: XXXXXXXXX

E-mailadress: XXXXXXXXX

Ansvarig lärare/handledare: Daniel Östlund

Kontaktuppgifter Högskolan i Kristianstad:

www.hkr.se

044-2503000

Medgivande

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att delta i studien:

Ort:..... Datum:.....

Namn:

Namnförtydligande

Det ifyllda intyget lämnas till: Gunilla Wahlström Nilsson (på plats).

Frågeställningar till specialpedagogerna till examensarbetet.

Bakgrundsfrågor:

- Hur länge har du varit specialpedagog?
- Hur länge har du arbetat som specialpedagog riktad mot förskolan?
- Vad arbetade du förut?
- Hur ser området ut där du arbetar?

Frågor att utgå ifrån:

- Hur uppfattar du begreppet kvalitet i förskolan?
- Hur uppfattar du som specialpedagog vad du har för betydelse för kvalitén i förskolan?
- Hur uppfattar du att kvalitén i förskolan har betydelse för barn som är i behov av särskilt stöd?
- Hur uppfattar du begreppet undervisning i förskolan?

Ställ följdfrågor

